

Dativul posesiv românesc și problemele achiziției sale la studenții din Serbia.

Un studiu preliminar

Monica HUȚANU

Universitatea de Vest din Timișoara / Universitatea din Belgrad

Mirjana ĆORKOVIĆ

Universitatea din Belgrad

Abstract

Starting from a comparative perspective on Romanian and Serbian grammar, this paper deals with the acquisition and use of the Romanian possessive dative by students with L1 Serbian, who study Romanian as a foreign language. Various structural and functional differences between Romanian and Serbian account for the difficulties incurred by students when it comes to correctly producing the dative external possessive in Romanian. We propose a preliminary experimental study meant to analyze the degree and role of transfer in the acquisition of the structure, as well as the developmental differences between beginner, intermediate, advanced and heritage students.

Keywords: possessive dative, pronominal clitics, Romanian as a foreign language, second language acquisition

I. Introducere

Teoriile lingvisticii cognitive și ale lingvisticii aplicate au demonstrat că achiziția unei limbi străine e un proces creativ, similar cu cel al achiziției limbii materne, în cadrul căruia cel care învață construiește, testează și elimină sau acceptă ipoteze. Totuși, spre deosebire de achiziția limbii materne, caracterul acestor ipoteze e parțial determinat de limbile deja cunoscute de cel care învață o limbă (Gundel, Tarone 1993: 87). Așadar, cu toate că rolul limbii materne (și al altor limbi cunoscute) nu poate fi contestat în achiziția unei structuri gramaticale în L2, conceptul de transfer mecanic, impredictibil, al unor forme sau semnificații din L1 în L2, așa cum a fost el vehiculat de abordările behavioriste, este astăzi respins de teoriile moderne, bazate mai degrabă pe o perspectivă mentalistă, creativă asupra rolului limbii materne (Gass, Selinker 2008: 136).

Ne propunem în cele ce urmează să urmărim în ce măsură studenții de nivel mediu și avansat de la secția de limba română a Universității din Belgrad și-au însușit și sunt capabili să utilizeze corect structurile românești cu dativ posesiv și ce rol ar putea să aibă transferul din L1 (sârbă) în L2 (română) în achiziția acestor structuri. Pornind de la modelul propus de Jacquelyn Schachter, vom privi transferul nu ca pe un proces mecanic, ci vom considera că acesta se manifestă printr-un set de constrângeri pe care limba maternă (și uneori alte limbi învățate), precum și cunoștințele deja achiziționate în limba țintă, le impun asupra procesului de testare a ipotezelor. Cu alte cuvinte, în încercarea de găsi o soluție la o problemă din L2 cu care se confruntă, cel care învață o limbă își poate selecta și testa ipotezele-răspuns doar apelând la cunoștințele anterioare de diverse tipuri și la intuițiile (întemeiate pe acestea) privind limba țintă (Schachter 1993: 32, 38-39). O astfel de perspectivă, centrată nu atât pe asemănările sau deosebirile dintre L1 și L2, cât mai ales pe procesele mentale și pe percepțiile celui care învață o limbă, are mai multe șanse de a explica reușita sau eșecul în achiziția unei structuri gramaticale.

II. Exprimarea posesiei și dativul posesiv în română și în sârbă

Construcțiile cu posesor extern exprimat printr-o formă de dativ sunt specifice unei arii lingvistice europene configurate nu doar genetic, ci și geografic, pe o zonă relativ compactă din centrul și sudul Europei (Haspelmath 1999: 116). Structura se întâlnește atât în toate limbile romanice (motiv pentru care dativul posesiv românesc a fost frecvent tratat din perspectivă romanică: Manoliu-Manea 1980, Lamiroy 2003, Winters 2010, Metzeltin 2016), cât și în toate limbile aparținând ariei balcanice, fiind de aceea inclus în cercetările comparative privind limbile balcanice (Pancheva 2004, Krapova 2012) sau slave (Stanciu 2013). Se poate înainta ipoteza că, din punct de vedere evolutiv, tocmai prezența sa atât în limbile romanice, cât și în cele balcanice a făcut ca astăzi dativul posesiv să fie în limba română „forma predominantă prin care se exprimă ideea de posesie [pronominală]” (GALR, II, 2005: 447), precum și „modalitatea nemarcată de exprimare a posesiei alienabile și inalienabile” (GALR, I, 2005: 207)⁷, în timp ce în celelalte limbi romanice și în limbile balcanice (cu excepția bulgarei și a macedonenei), structura are caracter mai restrâns (Metzeltin 2016: 155).

În limba sârbă (și în celelalte limbi desprinse din standardul sârbo-croat: croată, bosniacă, muntenegreană), dativul posesiv e un fenomen „destul de frecvent” (Pennington 2012: 108), „foarte obișnuit” (Šarić 2002: 9), „cu o largă utilizare” (Miličević 2012: 350). Toate gramaticile limbii sârbe consideră dativul posesiv ca fiind unul dintre subtipurile importante ale acestui caz, însă îl tratează superficial, acordându-i un spațiu relativ restrâns. Cu toate

⁷ Dar vezi Șerbănescu (1999: 33) pentru ideea opusă (structura fără dativ e nemarcată).

acestea, câteva studii recente (Šarić 2002, Antonić 2005, Piper 2005, Šipka 2006, Miličević 2012) discută, din perspective variate și concentrându-se asupra unor aspecte diferite, modul în care se exprimă în limba sârbă categoria gramaticală a posesiei și dativul posesiv.

Așa cum arată Šipka, valoarea posesivă se întâlnește în cazul a doar 5% din construcțiile dativale din limba sârbă (Šipka 2006: 393). Ocupându-se de semantica și sintaxa dativului în general, I. Antonić (2005: 188) propune patru modele de bază în care pot să apară clitice libere ale pronumelor personale cu rol de posesor:

a) obiectul posedat este un substantiv în nominativ, cu funcție sintactică de subiect: *Roditelji su mu se razveli (Părinții i_{masc} s-au despărțit);*

b) obiectul posedat este un substantiv în acuzativ, cu funcție sintactică de complement direct: *Oči joj ispija daljina (Depărtarea îi_{fem} soarbe ochii);*

c) obiectul posedat este un substantiv în nominativ sau într-un caz oblic, cu funcție sintactică de nume predicativ: *To mu je novi auto (Acesta îi_{masc} este noul automobil);*

d) obiectul posedat este un substantiv într-un caz oblic, cu funcție sintactică de complement al predicatului: *Svako jutro ulazila mu je u sobu i donosila kafu (În fiecare dimineață îi_{masc} intra în cameră și îi ducea cafeaua).*

În ce privește relațiile dintre posesor și obiectul posedat, Antonić descrie tipurile uzuale (posesie și apartenență – în sens larg, parte-întreg, rudenie și relații funcționale), la care adaugă relația autor-obiect creat (*To mu je novi roman – Acesta îi_{masc} este noul roman*), precum și structurile „idiomatizate” de prezentare, cum ar fi *Ime mu_{masc} je Marko – Numele îi este Marko* (Antonić 2005: 188-190).

O descriere a dativului posesiv din sârbă într-o perspectivă panslavică realizează Ljiljana Šarić (2002), care analizează 315 forme de dativ posesiv în sârbă, croată, bosniacă, muntenegreană, selectate dintr-un corpus de texte literare cuprinzând 700.000 de cuvinte⁸. Discutând aceste forme, autoarea configurează câteva trăsături ale dativului posesiv în corpusul selectat, care s-ar putea însă extinde și generaliza pentru limba sârbă în întregime: relația de posesie tinde să fie inalienabilă (de exemplu, aproximativ 61% dintre obiectele posedate sunt părți ale corpului); aproape jumătate din ocurențele dativului posesiv sunt neutre, nemarcate (ceea ce înseamnă că mai mult de jumătate sunt expresive, marcate); 80% dintre verbe sunt dinamice (Šarić 2002: 9). Se observă, așadar, că diferențele dintre română și sârbă în ce privește dativul posesiv se datorează nu atât unor deosebiri structurale între cele două limbi, cât mai ales faptului că în sârbă utilizarea dativului posesiv e mai nuanțată, mai limitată în grad și manifestare. Concret, diferențele dintre cele două limbi țin de frec-

⁸ Din același corpus, autoarea selectează 330 de structuri cu adjectiv posesiv, în care obiectul posedat e o parte a corpului uman. O simplă comparație a celor două cifre poate da seama de frecvența celor două structuri în uz.

vență în uz („predominant” în română⁹, „destul de frecvent, foarte obișnuit” în sârbă), de încărcătură stilistică („nemarcată” în română, „în general marcat, expresiv” în sârbă), de *restricții* privind tipul de relație de posesie („alienabilă și inalienabilă” în română, „în special inalienabilă” în sârbă) sau tipul de verb („fără restricții semantice” în română (Niculescu 2008: 499), „în 80% din cazuri dinamic” în sârbă)¹⁰. Așa cum observă Iliana Krapova, analizând structurile cu dativ posesiv din română, bulgară și greacă, expansiunea construcțiilor posesive în aceste limbi relevă o tendință clară de gramaticalizare, care se reflectă nu numai în numărul crescut de elemente care pot intra în aceste construcții, ci și în libertatea contextuală extinsă (Krapova 2012: 120).

Pe lângă deosebirile concrete menționate mai sus, româna și sârba se diferențiază și în domeniul exprimării posesiei pronominale în general. Astfel, pe lângă dativul posesiv, româna cunoaște și:

a) acuzativul posesiv, modalitate nemarcată de exprimare a posesiei inalienabile (GALR, I, 2005: 207): Mă doare capul¹¹.

b) nelexicalizarea/ neelaborarea posesorului, în cazul așa-numitei „posesii implicite” (GALR, I, 2005: 233), marcată și caracterizată printr-un grad mai mic de ancorare discursivă a posesorului (Șerbănescu 1999: 23): *Nu știu unde am lăsat mașina*. Neelaborarea posesorului în structuri cu posesie inalienabilă este nemarcată: *Mi-a întins mâna*.

c) adjectivele pronominale posesive și pronumele personale în genitiv (la persoana a III-a), nemarcate în cadrul posesiei „deviate” spre o relație semantică de tip locativ („în satul meu”), dar marcate în cadrul posesiei „tari”, focalizate, emfatiche, mai ales în situația în care și exprimarea prin construcții nemarcate e posibilă: *Am pierdut stiloul meu / lui* (GALR, I, 2005: 233).

Toate aceste modalități de exprimare a posesiei pronominale din limba română sunt posibile și în limba sârbă, cu diferența că în această limbă, spre deosebire de română, ele sunt în general nemarcate și constituie, cu alte cuvinte, tot atâtea variante libere, la latitudinea vorbitorului:

⁹ Frecvența extinsă a structurilor cu dativ posesiv în română pare a fi o evoluție relativ recentă, care se corelează cu tendința de gramaticalizare a structurii. Analiza diacronică pe care o realizează Gabriela Pană-Dindelegan relevă „diferențe în ce privește raportul de frecvență între posesia realizată adverbial și cea realizată adnominal, raport care, în limba veche, este în favoarea construcției cu posesie adnominală”, precum și faptul că „între textele vechi înseși există unele diferențe de frecvență, care reflectă, probabil, diferențe de registru stilistic.” (Pană-Dindelegan 2009: 180).

¹⁰ Două articole relativ recente (Miličević 2012 și Pennington 2012) testează percepția de gramaticalitate a unor enunțuri cu dativul posesiv (unele dintre ele fabricate de autori, dar teoretic posibile), demonstrând că vorbitorii de sârbă (inclusiv în variantele croată și bosniacă, incluse de Pennington în cercetarea sa) acceptă cu ușurință drept corecte gramatical structurile în care obiectul posedat e subiectul gramatical al propoziției, relația de posesie e inalienabilă, iar verbul e dinamic și îl afectează pe posesor, dar au reacții nesigure și inconsecvente în cazul altor structuri.

¹¹ Pentru diferențele pragmatice subtile dintre structurile identice cu acuzativ posesiv și cu dativ posesiv (de ex. *M-au legat la ochi* vs. *Mi-au legat ochii*), v. Manoliu-Manea (1980: 9).

a) acuzativul posesiv, în câteva construcții în care predicatul desemnează senzații fizice neplăcute, relația dintre posesor și obiectul posedat este de tipul parte-întreg, iar obiectul posedat e în cazul nominativ (*Boli ga glava – Îl doare capul, Srbi je dlan – O mânăncă palma*), rareori în cazul locativ (*Probada ga u krstima – Îl înțepă spatele [=în spate]*) (Piper 2005: 696-697).

b) nelexicalizarea/ neelaborarea posesorului, recomandată dacă din context reiese cu claritate posesorul: *U radu on daje nekoliko interesantnih pri-mera – În lucrare el dă câteva exemple interesante*. Nelexicalizarea posesorului e obligatorie în cazul posesiei inalienabile: *Ova žena je izgubila ruku, a ova žena je izgubila sestru – Această femeie și-a pierdut mâna, iar această femeie și-a pierdut sora*; literal: *Această femeie a pierdut mâna, iar această femeie a pierdut sora* (Piper 2005: 682-683), precum și în situația în care subiectul exercită acțiunea asupra sa sau asupra obiectelor care îi aparțin, iar în percepția socio-culturală acea acțiune nu trebuie făcută de altcineva în afară de el (de ex. *Posle ručka uvek je čakao zube – După prânz întotdeauna își curăța dinții cu scobitoarea*; literal: *După prânz întotdeauna curăța dinții cu scobitoarea*) (Piper 2005: 687).

c) pronumele posesive, fie folosite cu valoare adjectivală, ca atribut (*Tvoja / Njegova knjiga je na stolu – Cartea ta / lui e pe masă*), fie ca nume predicativ (*Ta knjiga je tvoja / njegov – Această carte e a ta / a lui*). În plus, sârba cunoaște și adjectivul reflexiv-posesiv *svoj* (-a, -e), care se referă întotdeauna la subiectul propoziției. Sârba face așadar distincție între *Pričao je o svom romanu – A vorbit despre romanul lui (=al său, propriu) și Pričao je o njegovom romanu – A vorbit despre romanul lui (=al altcuiva)*. Folosirea adjectivelor posesive și a celor reflexiv-posesive e în general nemarcată, dar e marcată în construcțiile emfaticе, mai ales în situația în care realizarea nemarcată apelează la nelexicalizarea posesorului: *Izgubila sam svoj novčanik – Mi-am pierdut portofelul meu* (literal: *Am pierdut portofelul meu*).

Existența acestor modalități concurente de exprimare nemarcată a posesiei explică frecvența mai redusă în sârbă a construcțiilor cu dativ posesiv, mai degrabă marcate. Fiind doar una dintre modalitățile de actualizare lingvistică a posesorului, dativul posesiv e impus, în sârbă, de factori semantici și pragmatici, spre deosebire de română, unde cliticul pronominal e frecvent un component obligatoriu, gramaticalizat (în construcții în care relația semantică dintre posesor și obiect posedat este una de tipul parte-întreg) sau prezent în expresii idiomatice (Niculescu 2008: 506-507).

În sârbă, așadar, mai mult decât în română, dativul posesiv intră în schema propusă de Martin Haspelmath, care delimitează patru criterii și patru ierarhii corelate acestora, subsumate factorului pragmatic [+Afectare]. Conform lui Haspelmath (1999: 113), apariția unui posesor extern în dativ este favorizată de:

a) caracterul animat al posesorului; construcțiile cu dativ posesiv sunt mai frecvente în cazul în care posesorul este animat (și aici, în ordine, dacă este: pronume personal de persoana I sau a II-a; pronume personal de per-

soana a III-a; nume propriu; alt animat), decât dacă este inanimat;

b) tipul de verb-predicat; construcțiile cu dativ posesiv sunt mai frecvente în cazul în care predicatul este un verb dinamic (în primul rând unul care îl afectează pe posesor), decât dacă este un verb static;

c) caracterul inalienabil al obiectului posedat; construcțiile cu dativ posesiv sunt mai frecvente în cazul în care obiectul posedat este inalienabil (și aici, în ordine, dacă este: parte a corpului; obiect de îmbrăcăminte; orice alt obiect unic), decât dacă este alienabil;

d) valoarea sintactică a obiectului posedat; construcțiile cu dativ posesiv sunt mai frecvente în cazul în care obiectul posedat este, din punct de vedere sintactic, complement prepozițional sau complement direct, mai degrabă decât dacă este subiect¹².

Diferențe apar și în ce privește exprimarea morfologică a posesorului în română și în sârbă. În română, acesta este obligatoriu un clitic pronominal reflexiv sau personal, cu trăsătura semantică [+Animat] (GALR, II, 441), uneori și [-Animat] (Niculescu 2008: 486), în general antepus verbului¹³, liber sau conjunct¹⁴. Spre deosebire de română, sârba nu cunoaște clitice reflexive de dativ, așadar posesorul poate fi exprimat doar printr-un clitic pronominal personal (Antonić 2005: 188). De aceea, pentru o descriere completă a condițiilor care afectează apariția, frecvența și, posibil, achiziția dativului posesiv din română, primul criteriu din schema lui Haspelmath ar trebui completat cu factorul [+Reflexivitate] (vezi și Niculescu 2008: 507): în română, dativul posesiv va fi preferat în dauna altor variante în cazul în care posesorul este animat și exprimat prin pronume reflexiv (la persoana I, a II-a și a III-a), apoi prin pronume personal etc.

În consecință, toate aceste diferențe funcționale și structurale dintre română și sârbă, la care se adaugă faptul că manualele de predare a limbii române ca limbă străină abordează doar în treacăt și insuficient problematica cliticelor posesive¹⁵, se constituie în puncte nevralgice pentru predarea, achiziția și utilizarea corectă a dativului posesiv. În secțiunea următoare, vom

¹² Româna și sârba se îndepărtează aici de schema lui Haspelmath; construcțiile în care obiectul posedat e un complement prepozițional sunt mult mai rare decât cele în care e complement direct sau subiect.

¹³ Nu ne vom referi la dativul posesiv al cărui suport morfosintactic e un substantiv, un adjectiv sau o prepoziție (locuțiune prepozițională).

¹⁴ Pentru o descriere detaliată a structurilor cu dativ posesiv în română, vezi Niculescu 2008: 486-487.

¹⁵ Manualele noi și moderne, bazate pe o abordare funcțională a limbii, nu tratează decât cel mult implicit dativul posesiv românesc, în timp ce manualele mai vechi, bazate pe o abordare mai degrabă structurală, respectă în general următoarea succesiune în predarea noțiunii de posesie: adjectivele posesive, pronumele personale în genitiv, dativul posesiv exprimat prin pronume personale și pronume reflexive. Predarea se concentrează pe diferite aspecte, de ex.: Cazacu et al. (1980:312) dă reguli explicite, urmate de excepții și exerciții, Brâncuș et al. (1996: 200-201) insistă asupra valorii verbului (tranzitiv, reflexiv), Pop (2000:135-136) atrage atenția asupra legăturii dativului posesiv cu dativul (*in*)*commodi* (al beneficiului și pagubei).

prezenta un experiment empiric preliminar realizat cu studenții care studiază limba română la Universitatea din Belgrad, în care am urmărit gradul în care aceștia stăpânesc structurile cu dativ posesiv, precum și rolul și ponderea transferului din L1.

III. Experimentul

1. Întrebări de cercetare

Experimentul pe care l-am realizat a fost conceput în așa fel încât să răspundă la următoarele trei întrebări (și ipoteze de pornire în același timp):

A) În cazul studenților începători (nivel A1-A2), există probleme la recepție? Cu alte cuvinte, chiar fără să le fi fost explicată structura, sunt începătorii în stare să înțeleagă, în context, valoarea posesivă a cliticului de dativ?

B) În cazul studenților de nivel mediu și avansat (nivel B1-C1), există probleme la producere? Cu alte cuvinte, odată familiarizați cu structura, sunt în stare studenții să transforme cunoașterea explicită, declarativă în cunoaștere implicită, procedurală?

C) În ce privește studenții de nivel mediu și avansat, există diferențe între răspunsurile lor, care ar putea sugera o însușire progresivă a structurii?

2. Participanții

Participanții la experiment sunt studenți sau absolvenți recent ai Secției de limba, literatura și cultura română a Facultății de Filologie din cadrul Universității din Belgrad, unde studiile de licență durează 4 ani (240 de credite), iar cele de master 1 an (60 de credite). Specificul predării și învățării limbii române la această facultate se reflectă în faptul că la începutul studiilor majoritatea studenților nu au cunoștințe anterioare de limba română, iar la terminarea studiilor, studenții obțin diplomă de filolog. Ținând seama și de faptul că la Universitatea din Belgrad limbile străine se studiază ca unică specializare, e evident că inputul lingvistic la care studenții sunt expuși e considerabil: de-a lungul celor 4 ani de studii de licență, studenții au săptămânal 10 ore de limba română (gramatică și curs practic), la care se adaugă între 6 și 12 ore de literatură română, civilizație românească, istoria limbii române, traduceri etc., în funcție de anul de studiu. Grupele sunt mici, alcătuite din maximum 15 studenți, iar prin diversele materii studiate atenția se îndreaptă atât asupra celor patru deprinderi și competențe (exprimarea orală, exprimarea scrisă, înțelegerea unui text scris, înțelegerea unui text oral), cât și asupra predării și învățării extensive a gramaticii limbii române, inclusiv prin achiziția metalimbajului de specialitate și prin predare explicită și conștientizare a regulilor.

Cei 29 de participanți au fost împărțiți în trei grupe. Prima grupă a cuprins 12 studenți din anul I (nivelul A1-A2). Din cea de-a doua grupă au făcut parte 13 subiecți (cei mai buni studenți din anii II, III, IV sau absolvenți recenți), împărțiți la rândul lor în două subgrupe, în funcție de nivelul de cunoaștere a limbii române: studenții din anii II și III (n=5) au alcătuit prima subgrupă, iar studenții din anul IV și absolvenții recenți (n=8), pe cea de-a doua. Pentru a realiza selectarea și clasificarea subiecților în cele două subgrupe, nu am recurs așadar la vreun test special; fiind cu toții studenții noștri sau absolvenți din ultimii doi ani, ne-am bazat pe trei dintre metodele de evaluare a nivelului constatate de Margaret Thomas (1994): impresia generală (a profesorilor), statutul instituțional (anul de studiu), evaluările interne (notele la examene). Deși ambele subgrupe au rezolvat aceleași sarcini, testele au fost codate anterior distribuirii, astfel încât la final să știm dacă un anumit test aparține unui student de la nivelul mediu sau unuia de la nivelul avansat.

Cea de-a treia grupă a cuprins 4 studenți din toți anii de studiu, pe care i-am separat de restul respondenților deoarece, deși au studiat, în general, limba română doar la facultate, ei au fost expuși anterior, în perioada critică, la input. Trei dintre respondenți provin din familii aparținând comunității românofone din Vojvodina, în care se vorbește limba română non-standard (subdialectul bănățean). Cel de-al patrulea respondent, în a cărui familie nu se vorbește limba română, a locuit în copilărie în România, unde a și făcut primele clase din școala primară.

O ultimă grupă a cuprins 7 vorbitori nativi din România, care au funcționat ca grup de control.

3. Metodologia

Pentru a răspunde la cele trei ipoteze de cercetare și a testa gradul de însușire și corectitudinea utilizării structurilor cu dativ posesiv, am elaborat două teste distincte, dar corelate, pe care le-am aplicat subiecților atât offline (în timpul orelor, în cazul subiecților încă studenți), cât și online (în cazul celor 5 absolvenți).

Primul test, administrat subiecților de nivel mediu sau avansat (inclusiv celor cu cunoștințe anterioare de limba română și grupului de control), a cuprins 7 itemi. Lungimea redusă a testului a fost determinată, în primul rând, de dorința de a minimiza posibilitatea ca studenții să recunoască structura testată și să o activeze conștient. Din același motiv, doi dintre itemii testului nu au cuprins structura testată, funcționând doar ca distractori. În plus, considerăm că unele dintre observațiile generale ale lui Zoltán Dörnyei privitoare la dezavantajele folosirii chestionarelor în cercetare se aplică și în cazul testelor de acest tip: chestionarele (și testele) prea lungi pot fi contra-productive, iar efectul de oboseală, graba, lipsa de motivație a subiecților pot influența rezultatele (Dörnyei, Taguchi 2010: 6-9).

Cei cinci itemi prin care am testat cunoașterea și producerea structurii cu posesor extern în dativ au cuprins o întrebare la care subiecții trebuiau să răspundă folosind un verb și un substantiv date (la forma din dicționar), precum și indiciile oferite de o imagine, din care reieșea cu claritate posesorul. Situațiile de comunicare propuse au fost banale, cotidiene, pe considerentul că, în cazul în care aceste situații simple le creează probleme subiecților, aceștia se vor confrunta cu aceleași probleme și în cazul situațiilor mai complexe cu structura țintă. Participanții au fost instruiți să răspundă conform primelor intuiții. Combinațiile verb+substantiv au vizat relația de posesie inalienabilă (prototipică sau extinsă), care favorizează, conform schemei lui Haspelmath, folosirea dativului posesiv: parte a corpului uman (*a rupe/ mână*), obiect de îmbrăcăminte (*a spăla/ bluză*), obiect (în sens larg) considerat unic: (*a fura/ pașaport*, *a strica/ telefon*, *a muri/ pisică*). Marea majoritate a verbelor sunt dinamice și tranzitive, iar acțiunea pe care o denotă îl afectează, în general, pe posesor. În ce privește realizarea morfologică a posesorului, întrebările au fost concepute în așa fel încât să-i ghideze și să-i oblige pe respondenți să folosească un anumit tip de pronume (personal sau reflexiv), la o anumită persoană (I, II și III singular).

Am considerat corecte și adecvate în limba română următoarele posibile enunțuri: 1. *a rupe/ mână*: *Și-a rupt mâna*; 2. *a fura/ pașaport*: *Mi-au furat pașaportul/ Mi s-a furat pașaportul/ Cineva mi-a furat pașaportul*; 3. *a spăla/ bluză*: *Spală-ți bluză!/ Trebuie să-ți speli bluză*; 4. *a strica/ telefon*: *Mi-am stricat telefonul/ Mi s-a stricat telefonul*; 5. *a muri/ pisică*: *I-a murit pisica*. Posibilitatea sau imposibilitatea de a reda respectiva idee și în sârbă cu ajutorul unui clitic de dativ posesiv va fi tratată mai jos, la punctul 5 (*Discuții*).

Cel de-al doilea test, administrat studenților din anul I, a cuprins 4 din cele 5 structuri prezentate anterior (am eliminat structura *Și-a rupt mâna* și am preferat varianta *I-a murit bunicul*, în loc de *I-a murit pisica*). Studenților le-au fost prezentate 4 mini-dialoguri în română, conținând cele 4 propoziții cu dativ posesiv, și li s-a cerut să răspundă la câte o întrebare ce viza înțelegerea relației de posesie (de ex. *A cui bluză e murdară?*). Pentru a evita denaturarea rezultatelor sau refuzul de a răspunde din cauza cunoștințelor insuficiente de limba română, atât întrebările ce au urmat după fiecare dialog, cât și răspunsurile studenților au fost în limba sârbă.

Ambele teste au cuprins și câteva întrebări de natură socio-demografică.

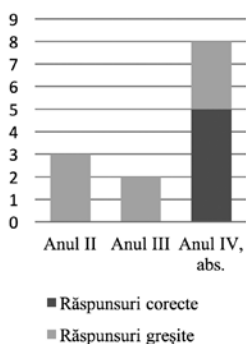
4. Rezultate

În ce privește receptarea corectă a structurii, testul arată că într-o majoritate covârșitoare studenții din anul I înțeleg valoarea posesivă a cliticului de dativ. Astfel, în cazul structurii *Mi-au furat pașaportul*, 1 student nu a răspuns deloc, toți ceilalți 11 au răspuns corect. În ce privește enunțurile *Trebuie să-ți speli bluză* și *Mi-am stricat telefonul*, câte 10 respondenți (din 12) au indicat corect posesorul, câte 1 subiect nu a răspuns, iar câte un subiect a răspuns

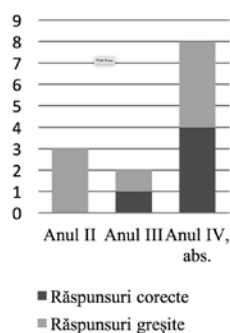
greșit. De asemenea, în cazul enunțului *I-a murit bunicul*, 10 studenți au răspuns corect, 1 student a răspuns greșit, iar 1 student a răspuns incomplet, fără precizarea posesorului (din cauza unor particularități ale limbii sârbe).

Rezultatele testului aplicat celei de-a doua grupe sunt mai puțin unitare (vezi Tabelele 1-5). Structurile *Mi-au furat pașaportul* și *Mi s-a stricat telefonul* (sau altele echivalente, cu dativ posesiv) au fost folosite corect¹⁶ de câte 85% dintre respondenți (11 din 13: toți cei 8 studenți aflați la nivel avansat, 3 studenți aflați la nivel mediu). În cazul structurilor *Spală-ți bluza!* și *I-a murit pisica*, doar câte 5 studenți (toți de la nivelul avansat – 38%) au răspuns corect, toți ceilalți au dat răspunsuri incorecte sau inadecvate, fără posesor extern în dativ¹⁷. În ce privește enunțul *Și-a rupt mâna*, structura cu dativ posesiv a fost folosită de 5 respondenți (38%), din care 4 aflați la nivelul avansat și 1 la nivelul mediu. Deși întrebarea și indiciile vizau un răspuns care să conțină pronumele reflexiv de persoana a III-a, am considerat corecte și două răspunsuri (aparținând unui student de la nivelul avansat și unuia de la nivelul mediu) cu pronume reflexiv de persoana I (*Mi-am rupt mâna*).

Tabelul 1: Spală-ți bluza!

Tabelul 2: Și-a / Mi-am rupt mâna.

În cazul celei de-a treia grupe, cuprinzând studenți cu cunoștințe anterioare (chiar și pasive), folosirea structurilor cu dativ posesiv este aproape generală. Într-o singură situație, un singur respondent a preferat o structură fără posesor extern, însă adecvată și naturală în limba română: *Ia bluza cea roșie, pe asta o speli mâine*.

5. Discuții

A. Receptarea structurii

¹⁶ Am corectat tacit și nu ne vom referi aici la greșelile privind folosirea articolului hotărât în construcțiile cu dativ posesiv (din 37 de enunțuri corecte, în 8 substantivul care denumește obiectul posedat a fost nearticulat).

¹⁷ Analiza pe orizontală a rezultatelor relevă că răspunsurile corecte nu le aparțin, în ambele situații, aceluiași studenți.

În cazul studenților din anul I, rezultatele pur statistice ale testului sugerează că aceștia nu au probleme în ce privește receptarea corectă a construcțiilor cu dativ posesiv și sunt capabili să înțeleagă relația de posesie exprimată cu ajutorul unui posesor extern în dativ. Totuși, date fiind obiectivul și aria de acoperire limitată a testului, credem că, pentru a fi realmente concludente, rezultatele de mai sus ar trebui verificate suplimentar, prin teste corelate, pentru a vedea cât din înțelegerea structurii se datorează procesării unităților lexicale în dauna celor gramaticale, așa cum susține principiul întâietății cuvintelor noționale descris de Bill VanPatten (2015) sau altor indicii semantice sau pragmatice existente în dialoguri.

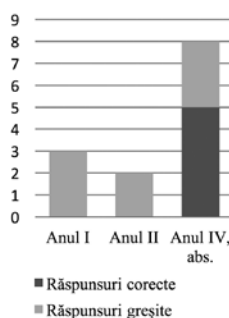
B. Producerea structurii

În cazul studenților de nivel mediu și avansat, se observă că utilizarea corectă a dativului posesiv românesc le pune probleme atât studenților din toți anii, cât și absolvenților; așadar doar o parte din studenți ajung să automatizeze structura, să transforme cunoștințele declarative în cunoștințe procedurale. Chiar și după patru ani de studiere a limbii române, unii studenți nu au suficient control asupra posesorilor externi în dativ, în ciuda prezenței acestora și în limba sârbă, ceea ce sugerează că achiziția structurii e lentă, iar posibilitatea de transferare a sa e doar parțial fructificată, datorită concurenței dintre modalitățile nemarcate stilistic de exprimare a posesiei în sârbă.

a) Dativul posesiv exprimat în română prin clitic reflexiv

În primul rând, studenții întâmpină probleme în cazul celor doi itemi care în română reclamă folosirea pronumelui reflexiv clitic în dativ, structură morfologică inexistentă în limba sârbă.

Tabelul 3: I-a murit pisica.

În sârbă, echivalentele celor două propoziții se caracterizează prin nelexicalizarea posesorului: *Operi bluzu*, *Slomio(-la) je ruku*. Așa se explică cele 8 răspunsuri de tipul *Spală bluza*, *Trebuie să speli bluza* pe care le-am primit de la subiecți. Interesant este că structura cu dativ posesiv a fost evitată și

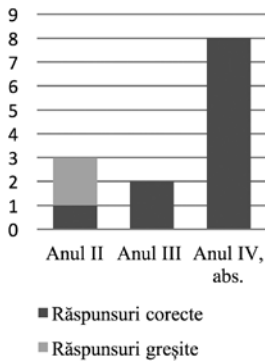
de patru dintre cei șapte respondenți din grupul de control, care au preferat structuri cu reflexivul pasiv (de ex. *Bluza se spală, nu-i problemă*) sau cu supinul (de ex. *Sper că pui bluza la spălat*). În cazul vorbitorilor nativi, credem că e vorba de constrângeri de natură pragmatică care îi împiedică să folosească structura așteptată: pe de o parte, forma de imperativ e simțită, probabil, ca prea directă și nepoliticoasă; pe de altă parte, folosirea pronumelui de persoana a II-a în contextul posesiei inalienabile și al sferei personale poate fi considerată de vorbitorii nativi drept inoportună și prea îndrăzneată. Deși, evident, și vorbitorii non-nativi ar putea dovedi tact și atenție față de interlocutori, credem că lipsa cliticelor reflexive de dativ se datorează, mai degrabă, unei ipoteze greșite, întemeiată pe situația din limba maternă, dar care nu se aplică în cazul limbii țintă.

Aceeași ipoteză incorectă, materializată în transferul structurii din sârbă, acționează și în cazul celor cinci studenți (unul de nivel avansat, patru de nivel mediu) care au oferit răspunsuri cu posesorul nelexicalizat (*A rupt mâna*) în locul enunțului așteptat, *Și-a rupt mâna*. Mai surprinzătoare sunt însă cele trei ocurențe ale enunțului *I-a rupt mâna*. Deși ar putea sugera că studenții și-au însușit structura cu dativ posesiv (scos din context, se poate spune că acest enunț conține structura testată), am hotărât să nu acceptăm aceste răspunsuri drept corecte, ele nefiind adecvate cerinței noastre. Apariția acestei structuri se explică, probabil, prin transferul inconștient al structurii echivalente din sârbă, cu pronume personal (posibilă, și în sârbă, și în română, într-un context precum *În timp ce se jucau, Ion a căzut peste Petru. I-a rupt mâna* (vezi Miličević 2012: 356)). E posibil, așadar, ca achiziția structurilor cu dativ posesiv exprimat prin clitic pronominal reflexiv să treacă printr-o fază de dezvoltare intermediară, în care în interlimba studenților se regăsesc structurile cu pronume personal, probabil transferate din L1, chiar dacă neadevurate la context. Un argument în plus îl poate constitui prezența celor trei enunțuri cu pronumele reflexiv de persoana I (*Mi-am rupt mâna*), a cărui ocurență se poate explica prin poziția înaltă din ierarhia lui Haspelmath, dar și prin faptul că, din punct de vedere formal, el este identic cu pronumele personal de persoana I.

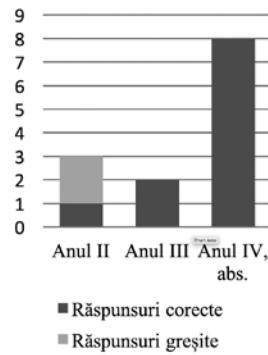
b) Dativul posesiv exprimat în română prin clitic personal

În cazul enunțului *I-a murit pisica*, forma corectă a fost folosită doar de 5 studenți avansați, în timp ce majoritatea celorlalți subiecți au folosit fie adjectivul posesiv (doi studenți de nivel mediu), fie pronumele personal în genitiv (trei studenți de la nivelul mediu și doi de la nivelul avansat).

Tabelul 4: Mi-au furat pașaportul.

Tabelul 5: Mi s-a stricat telefonul.

Faptul că în limba sârbă dativul posesiv exprimat printr-un clitic personal poate fi înlocuit, în acest exemplu, cu adjectivul posesiv corespunzător¹⁸, precum și valoarea neutră în sârbă a acestor construcții, în defavoarea celor cu posesor extern în dativ, stau la baza ipotezei care duce la generalizarea acestora și în producția în română, limbă în care folosirea structurilor cu posesie adnominală e marcată, emfatică.

O structură mai interesantă și posibil semnificativă apare la un student avansat: *Și-a murit pisica*. Demonstrând, o dată în plus, dificultatea achiziției formelor cu pronume reflexiv, această structură ar putea fi și un argument suplimentar pentru existența fazei de dezvoltare intermediară pe care am presupus-o mai devreme. E cunoscut faptul că în procesul de achiziție a unei structuri sau a unei informații gramaticale noi, gramatica mentală, reprezentarea internă a ceea ce înseamnă L2 pentru cel care o învață, se reorganizează, se restructurează pentru a încorpora informația nouă și a reierarhiza, în funcție de aceasta, informația veche. Pentru o vreme, informația veche și cea nouă coexistă și alternează în gramatica internă a vorbitorului, până când, prin restructurare, se produce o schimbare calitativă, iar informația nouă își găsește locul între cele vechi (McLaughlin 1990, Gass, Selinker 2008: 234-236). Procesul de reorganizare și restructurare se manifestă deseori prin încercări de simplificare și unificare a informației vechi cu cea nouă, de generalizare și extindere nemotivată a structurii nou învățate în defavoarea celei vechi. Credem că așa se poate explica apariția enunțului *Și-a murit pisica* la un student de nivel avansat: dacă, așa cum am presupus mai devreme, achizi-

¹⁸ În timp ce Antonić menționează în trecut că dativul posesiv exprimat printr-un clitic personal poate fi înlocuit cu un adjectiv posesiv (Antonić 2005: 188), alți autori observă că substituția cu adjectivul posesiv e limitată (Stevanović, II, 1986: 368, Piper 2005: 698-699). Teste suplimentare ar putea fi elaborate pentru a determina cum ar reacționa studenții în situațiile în care în limba sârbă acest procedeu schimbă sensul propoziției, cel puțin stilistic, sau produce propoziții inacceptabile în limba standard.

ția structurilor cu dativ posesiv exprimat morfologic prin pronume reflexiv trece printr-o primă fază de utilizare generală a pronumelor personale, e posibil ca apariția unui pronume reflexiv într-o situație care reclamă folosirea pronumelui personal să fie indiciu al procesului de restructurare, de așezare și distribuire a celor două modalități coexistente în interlimba studentului.

Rezultatele cele mai bune apar în cazul propozițiilor *Mi-au furat pașaportul* și *Mi s-a stricat telefonul*, care se apropie cel mai mult de structurile din sârbă.

În ambele situații, doar câte doi studenți de la nivelul mediu (ambii din anul II) au propus structuri deviate, toți ceilalți (3 la nivelul mediu, 8 la nivelul avansat) au dat răspunsuri corecte. Putem presupune că succesul achiziției se datorează mai multor factori. Pe de o parte, cele două construcții se încadrează în tiparul prototipic construcțiilor cu dativ posesiv în sârbă (pronume personal, relație de posesie inalienabilă, verb dinamic, cu trăsătura semantică [+Afectare]), ceea ce facilitează transferul, prin recunoașterea identității dintre structura din limba maternă și cea din limba țintă. Pe de altă parte, e posibil ca și faptul că pronumele așteptat a fost de persoana I să fi jucat un rol important, la care se adaugă observația că în ambele propoziții rolul tematic Posesor al cliticului de dativ se combină cu alte roluri tematice: Țintă (în cazul enunțului *Mi-au furat pașaportul*), respectiv Beneficiar (în cazul propoziției *Mi s-a stricat telefonul*) (Niculescu 2008: 489-492)¹⁹.

În cazul celei de-a treia grupe, unanimitatea răspunsurilor corecte demonstrează că, datorită expunerii la input în copilăria timpurie, subiecții se grupează, din punct de vedere lingvistic, mai degrabă cu vorbitorii nativi decât cu ceilalți studenți, cel puțin în ce privește producerea structurii în discuție. Învățând limba atât în perioada critică, în mediu naturalist, cât și la universitate, în mediu controlat, acești subiecți îi surclasează pe cei care doar studiază limba română ca limbă străină în cadru formal, așa cum demonstrează și diversele experimente discutate de Montrul (2012). În consecință, devine evidentă necesitatea ca acești subiecți expuși anterior la input să fie eliminați din experimentele care vizează achiziția unor structuri (sau izolați pentru comparație, așa cum am făcut noi), pentru a nu denatura rezultatele (Gass, Selinker 2008: 23-24).

¹⁹ Un singur student, de nivel avansat, a propus structura *Mi-am stricat telefonul*, cu posesor exprimat printr-un clitic reflexiv de dativ. Situația e comparabilă cu cea din grupul de control, în care, de asemenea, structura a fost propusă de un singur respondent, ceilalți dând ca răspuns enunțul *Mi s-a stricat telefonul*. Lamiroy (2003: 267) arată că, în română, spaniolă și italiană, combinația dintre dativul posesiv și verbele reflexiv-pasive e foarte productivă, ceea ce justifică ocurența sa la majoritatea vorbitorilor nativi chestionați. Frecvența mare a verbelor reflexiv-pasive și în sârbă, precum și faptul că pronumele reclamat este personal pot explica preferința vorbitorilor non-nativi pentru aceeași structură.

C. Însușirea progresivă a structurii

Răspunsul la cea de-a treia întrebare, privind însușirea progresivă a structurii, reiese cu claritate din simpla comparare a numărului de enunțuri corecte emise de studenții de nivel avansat (anul IV și absolvenții), pe de o parte, și de cei de nivel mediu (anul II și anul III), pe de altă parte. Astfel, din 40 de enunțuri emise de cei 8 subiecți avansați, 30 (adică 75%) conțin structura așteptată, în timp ce cei 5 studenți de nivel mediu au produs 7 propoziții corecte din 25 (adică 28%), cu alte cuvinte progresul este evident, probabil ca urmare a expunerii la input inevitabil mai lungi. Deoarece prima subgrupă cuprinde studenți din anul II și din anul III, se poate verifica și dacă există diferențe privind producerea structurii cu dativ posesiv la acești studenți. Deși numărul foarte redus de subiecți (3 din anul II, respectiv 2 din anul III) nu ne permite să tragem concluzii definitive, putem totuși observa că, în cazul în care au existat răspunsuri corecte, acestea le-au aparținut întotdeauna studenților din anul III (fie amândurora, fie doar unuia dintre ei), uneori acestora adăugându-li-se și un respondent din anul II, niciodată mai mulți (vezi Tabelele 1-5). Cu alte cuvinte, credem că se poate susține, cu precauția necesară, că există progres de la an la an în ce privește achiziția și utilizarea corectă a dativului posesiv.

IV. Observații finale

Experimentul empiric realizat asupra studenților de la Secția de limba, literatura și cultura română a Universității din Belgrad demonstrează că achiziția structurilor cu dativ posesiv de către studenții cu L1 sârbă e un proces complex și treptat, în ciuda existenței structurilor cu posesor extern în dativ în limba sârbă. Dacă receptarea structurii nu pare a pune probleme, producerea sa e îngreunată, pe de o parte, de dificultatea intrinsecă a construcțiilor cu dativ posesiv, iar pe de altă parte, de diferențele structurale (datorate inexistenței cliticelor reflexive de dativ în sârbă) sau funcționale (datorate manifestării mai restrânse și concurenței cu formele nemarcate din sârbă) dintre cele două limbi.

Rezultatele studiului nostru sunt, deocamdată, preliminare. Pentru a putea încerca să generalizăm rezultatele acestui studiu, testele ar trebui făcute pe un eșantion mai mare, eventual cuprinzând și vorbitori nativi ai altor limbi, inclusiv ai unor limbi care nu cunosc realizarea lingvistică a posesiei pronominale prin construcții cu posesor extern în dativ. Ar trebui, de asemenea, ca cei care răspund corect să fie testați suplimentar, pentru a vedea cum reacționează în situațiile mai complexe. Cu toate acestea, rezultatele obținute până acum par să indice că, cel puțin în cazul studenților cu L1 sârbă, există o ordine a achiziției structurilor cu dativ posesiv, sugerată și de existența unor faze intermediare. Astfel, răspunsurile studenților arată că aceștia își însușesc mai întâi acele structuri cu dativ posesiv în care verbul desemnează o acțiune care îl afectează, mai ales negativ, pe posesor, iar posesorul (expri-

mat morfologic printr-un pronume personal) este, în același timp, și beneficiarul sau ținta acțiunii; urmează apoi structurile în care cliticul personal de dativ îndeplinește doar rolul tematic Posesor, fără a cumula și alte roluri, iar verbul nu este neapărat dinamic; iar în cele din urmă, formele în care posesorul e exprimat printr-un clitic reflexiv de dativ, fie el component obligatoriu sau nu. Existența unei astfel de succesiuni în achiziția structurilor cu dativ posesiv, dacă se confirmă prin teste suplimentare, ar trebui să aibă implicații pedagogice, care să se reflecte în strategiile de predare a structurii și în tipurile de sarcini de lucru. Manualele de limba română ca limba străină trebuie să insiste asupra construcțiilor cu dativ posesiv, care sunt modalitatea nemarcată de exprimare a posesiei în română și care pun probleme vorbitorilor non-nativi.

Bibliografie:

- ANTONIĆ, Ivana, 2005, „Sintaksa i semantika padeža”, *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*, Beograd, Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska, p. 119-298;
- BRÂNCUȘ, Grigore, Adriana IONESCU, Manuela SARAMANDU, 1996, *Limba română: manual pentru studenții străini: anul pregătitor – semestrul I*, București, Editura Universității din București;
- CAZACU, Boris, Matilda CARAGIU MARIOȚEANU, Clara Georgeta CHIOSA, Valeria GUȚU ROMALO, 1980, *A course in contemporary Romanian: an introduction to the study of Romanian (for foreign students)*, București, Editura Didactică și Pedagogică;
- DÖRNYEI, Zoltán, Tatsuya TAGUCHI, 2010, *Questionnaires in second language research. Construction, administration, and processing*, Routledge;
- GASS, Susan M., Larry SELINKER, 2008, *Second language acquisition. An introductory course* (third edition), Routledge;
- GUNDEL, Jeanette K., Elaine E. TARONE, 1993, „Language Transfer and the Acquisition of Pronouns”, in Susan M. GASS, Larry SELINKER (eds.), *Language transfer in language learning*, Amsterdam/ Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, pp. 87-100;
- HASPELMATH, Martin, 1999, „External possession in a European areal perspective”, in Doris L. PAYNE, Immanuel BARSHI (eds.), *External possession*, Amsterdam/ Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, pp. 109-135;
- KRAPOVA, Iliana, 2012, „On the syntax of possession in the Balkan languages: the elusive nature of the external possessive construction”, in Thede KAHL, Michael METZELTIN, Helmut SCHALLER (eds.), *Balkanismen heute - Balkanisms Today - Balkanismy segodnja*, Wien, Münster, New York, LIT-Verlag, pp. 87-109;
- LAMIROY, Béatrice, 2003, „Grammaticalization and external possessor

- structures in Romance and Germanic languages", in Martine COENE, Yves D'HULST, *From NP to DP. Volume 2: The expression of possession in noun phrases*, John Benjamins Publishing Company, pp. 257-280;
- MANOLIU-MANEA, Maria, 1980, „Pragmatics of Romance possessives: Romanian as an affectively marked language”, *Southeastern Europe/L'Europe du sud-est*, 7, 1, pp. 1-10;
- MCLAUGHLIN, Barry, 1990, „Restructuring”, *Applied Linguistics*, 11, 2, pp. 113-128;
- METZELTIN, Michael, 2016, *Româna în contrast. O cercetare tipologică*. Text adăugit și definitivat de autor după traducerea în limba română de Octavian Nicolae, prefață de Andrei Corbea-Hoișie, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”;
- MILIČEVIĆ, Maja P., 2012, „The possessive dative in Serbian as a valency phenomenon: a preliminary empirical study”, in Vladislava RUŽIĆ, Milivoj ALANOVIĆ, Gordana ŠTASNI (eds.), *Valentnost reči i izraza: morfosintaksički, semantički i pragmatički aspekti*, Novi Sad, Filozofski Fakultet, pp. 349-362;
- MONTRUL, Silvina A., 2012, „Is the heritage language like a second language?”, *EUROSLA Yearbook*, 12, pp. 1-29;
- NICULESCU, Dana, 2008, „Romanian possessive dative – the limits of the structure”, *Revue roumaine de linguistique*, 53, 4, pp. 485-515;
- PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela, 2009, „Din nou despre dativul posesiv din grupul verbal. Observații asupra limbii române vechi”, *Limba română*, 58, 2, pp. 173-182;
- PANCHEVA, Roumyana, 2004, „Balkan possessive clitics. The problem of case and category”, in Olga MIŠESKA TOMIĆ (ed.), *Balkan syntax and semantics*, John Benjamins, pp. 175-219;
- PENNINGTON, James Joshua, 2012, „The Bosnian-Croatian-Serbian Adnominal Possessive Dative at the Syntax-Pragmatics Interface”, *Slavia Centralis*, 5, 1, pp. 104-121;
- PIPER, Predrag, 2005, „Semantičke kategorije u prostoj rečenici: sintaksička semantika”, *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*, Beograd, Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska, pp. 575-978;
- POP, Liana, 2000, *Româna cu sau fără professor*, Cluj, Echinoc;
- SCHACHTER, Jacquelyn, 1993, „A new account of language transfer”, in Susan M. GASS, Larry SELINKER (eds.), *Language transfer in language learning* (revised edition), Amsterdam/ Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, pp. 32-46;
- STANCIU, Nicolae, 2013, „Some notes on pronominal clitics in Romanian and Slovenian”, in Ofelia ICHIM (coord.), *Cultură și identitate românească. Tendințe actuale și reflectarea lor în diaspora*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, pp. 219-234;

STEVANOVIĆ, Mihailo, 1986, *Savremeni srpskohrvatski jezik (gramatički sistemi i književnojezička norma). II. Sintaksa*, Četvrto izdanje, Beograd, Narodna knjiga;

ŠARIĆ, Ljiljana, 2002, „On the semantics of the ‘dative of possession’ in the Slavic languages: an analysis on the basis of Russian, Polish, Croatian/Serbian and Slovenian examples”, *Glossos*, 3, pp. 1–22;

ŠIPKA, Danko, 2006, „Kognitivnolingvistička mapa značenja srpskog dativa”, in Predrag PIPER (ed.), *Kognitivnolingvistička proučavanja srpskog jezika*, Beograd, SANU, pp. 387-396;

ȘERBĂNESCU, Andra, 1999, „Dativ posesiv, Dativ experimentator”, *Studii și cercetări lingvistice*, 1, pp. 19-38;

THOMAS, Margaret, 1994, „Assessment of L2 proficiency in second language acquisition research”, *Language Learning*, 44, 2, pp. 307–336;

VANPATTEN, Bill, 2015, „Input processing in adult SLA”, in Bill VANPATTEN, Jessica WILLIAMS (eds.), *Theories in second language acquisition. An introduction* (second edition), Routledge, pp. 113-134;

WINTERS, Richard, 2010, „The dative possessive in Spanish and Romanian: empirical evidence for the influence of lexical semantics”, *Studia Neophilologica*, 82, pp. 124-135;

*** 2005, *Gramatica limbii române, I. Cuvântul, II. Enunțul*, București, Editura Academiei Române.

Lect. univ. Monica HUȚANU

Universitatea de Vest din Timișoara/ Universitatea din Belgrad
monica.hutanu@e-uvt.ro

Lector dr. la Departamentul de Studii Românești din cadrul Universității de Vest din Timișoara și, din 2012, lector de limba română la Universitatea din Belgrad. Și-a susținut doctoratul în 2009, la Universitatea de Vest din Timișoara, cu o teză despre importanța principiului etimologic în scrierea limbii române.

Domenii de interes științific: sisteme de scriere, sociolingvistică, lingvistică aplicată, predarea limbii române ca limbă străină.

Lect. univ. Mirjana ĆORKOVIĆ

Universitatea din Belgrad
corkovic.mirjana@gmail.com

Lector dr. la Catedra de limba și literatura română din cadrul Facultății de Filologie, Universitatea din Belgrad. La aceeași facultate și-a susținut teza de doctorat (*Memorie culturală în proza literaturii române din Voivodina*, 2014).

Domenii de interes științific: literatura comparată, lingvistica contrastivă.